

різноротаційних сівозмін та родючості ґрунту в південному Степу України: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора с.-г. н.: спец. 06.01.04 – загальне землеробство / Є.О. Юркевич [Нац. університет біоресурсів і природокористування України] – К., 2010. — 40 с.

Одержано 29.10.12

Результаты проведенных исследований показали, что самые лучшие показатели экономической та энергетической эффективности выращивания гречихи и проса в промежуточных посевах в условиях южной степи Украины обеспечивает обработка почвы после предшественника гороха, на фоне подкормки $N_{45}P_{30}$.

Ключевые слова: гречиха, просо, экономика, энергетика, темно-каштановая почва, орошение, рентабельность, юг Украины.

Soil cultivation after pea as a forecrop under the treatment with $N_{45}P_{30}$ ensures the best indexes of economic and energetic efficiency of buckwheat and millet growing in intercrop sowing under the conditions of southern steppe of Ukraine.

Key words: buckwheat, millet, economics, energetics, dark chestnut soil, irrigation, profitability, the south of Ukraine.

УДК 336.256:631.11

ПРИБУТОК ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

О.М. БАЙРАК, аспірант*

У статті розглянуто науково-теоретичні основи сутності поняття «прибуток» як джерела формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств та визначено основні фактори впливу на величину чистого прибутку сільськогосподарських підприємств.

Забезпечення динаміки сталого розвитку підприємства визначається його спроможністю здійснювати фінансування відтворювального процесу на розширеній основі. А для цього необхідно, насамперед, отримувати прибуток, що забезпечує розширене відтворення підприємства.

Вагомий внесок у дослідження економічної сутності прибутку, визначення джерел його походження зробили такі зарубіжні вчені-дослідники:

* Науковий керівник – Т.Є. Кучеренко, д.е.н., професор.

А. Бабо, І.А. Бланк, Н.М. Бондар, О.О. Гетьман, Т.Ман, К. Маркс, Ф. Найт, А.М. Поддєрьогін, С.Ф. Покропивний, Д. Рікардо, П. Самуельсон, А. Сміт, П.А. Стецюк, Й. Шумпетер, В.М. Шаповал, Л.І. Шваб Е. Чемберлен, Дж. Хікс та інших. Як економісти-класики, так і сучасні вчені-економісти не мають єдності думок щодо визначення змісту поняття «прибуток», тому це потребує подальшого дослідження.

Мета статті – дослідити науково-теоретичні основи сутності категорії «прибуток» як джерела формування фінансових ресурсів та вплив основних факторів, що впливають на величину чистого прибутку сільськогосподарських підприємств.

Методика досліджень. Теоретичною, методологічною та інформаційною базою дослідження послужили основні положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, фінансова звітність сільськогосподарських підприємств. Використано монографічний, порівняльний, абстрактно-логічний методи дослідження, аналіз та синтез, кореляційно-регресійний аналіз.

Результати досліджень. У тлумачно-термінологічних словниках економічних термінів прибуток (англ. — profit; фр. — profit; пол. — zysk) розглядається як одна з форм чистого доходу, що виражає вартість додаткового продукту, й виникає у разі перевищення сукупних доходів над сукупними витратами [3].

В економічній енциклопедії прибуток розглядається як перетворена, похідна форма додаткової вартості, яка з кількісного аспекту є різницею між ціною продажу товару і витратами капіталу на її виробництво. Прибуток чистий – прибуток, що залишається у підприємця чи фірми після сплати податків, відрахувань, обов'язкових платежів. Проте, доцільніше розглядати прибуток як частину доходу [6].

Дохід (англ. income) – 1) грошові кошти або інші активи, одержані в результаті будь-якої діяльності; 2) збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників). У податковому законодавстві дохід – загальна сума доходу платника від усіх видів діяльності, одержаного протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах. [16, с.156].

Фізіократи Ф.Кене, С.Подолінський, В.Вернадський, М. Руденко стверджували, що прибуток створюється лише в сільському господарстві. Основною формою додаткої вартості виступає земельна рента, яку вони ототожнюють з «чистим продуктом», що є результатом додаткової праці робітника [5]. Меркантилісти Т.Ман, Д.М.Кейнс, Е.Хекшер вважали, що прибуток виникає у сфері обігу, в зовнішній торгівлі як продаж товарів за вищою ціною [13]. Практика господарювання впродовж століть спростувала механізм отримання прибутку тільки в сільському господарстві чи в зовнішній торгівлі та довела можливість його обчислення у всіх галузях національної

економіки за умови впровадження підприємствами оптимальної економічної політики. Проте, здобутки фізіократів та меркантилістів у сфері економіки не втратили важливості й до нашого часу, оскільки методика визначення прибутку як перевищення доходів над витратами є найбільш поширеною і сьогодні.

Сучасні погляди вчених на трактування поняття «прибуток» базуються на теорії доходів і витрат. Так, І.М. Бойчик, А.А. Мазаракі, та П.А. Стецюк розглядають прибуток як різницю між чистим доходом та собівартістю продукції. Після сплати податків у розпорядженні підприємства залишається чистий прибуток, який використовується за рішенням власників [2,9,15]. Тобто, прибуток розглядається як отриманий від основної діяльності підприємства і не включає інвестиційну та фінансову діяльність.

Російський економіст Д.С. Моляков під прибутком розуміє грошове втілення частини вартості додаткового продукту. А.М. Поддєрьогін визначає прибуток як частину заново створеної вартості, виробленої і реалізованої, готової до розподілу. Таким чином, наголошується на важливості процесу реалізації виробленого продукції [10,12].

І.А. Бланк використовує поняття співвідношення ризику і доходу у своєму визначенні прибутку. На думку вченого, прибуток – це втілений у грошовій формі чистий дохід підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності та є різницею між сукупним доходом і сукупними витратами у процесі здійснення підприємницької діяльності [1, с. 41].

Ю. А. Греченко вважає, що «прибуток – це економічні відносини, які відображають особливий вид доходу, одержуваного в результаті ефективної інноваційної діяльності, проведення ризикових проектів, використання підприємницьких талантів і навичок в процесі здійснення господарської діяльності, який існує в грошовій формі і повністю готовий до розподілу» [4, с. 220]. На нашу думку, очевидно було б коректніше вести мову не про особливий вид доходу, а лише про ту його частину, яка залишається в господарюючого суб'єкта після відшкодування понесених витрат.

Відповідно до національних стандартів в основі яких є Міжнародні стандарти фінансової звітності, прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати. Залежно від формування і розподілу розрізняють наступні види прибутку: прибуток від операційної діяльності, прибуток від звичайної діяльності до оподаткування, чистий прибуток (збиток) розраховується як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від звичайної діяльності та надзвичайного прибутку, надзвичайного збитку та податків з надзвичайного прибутку [14]. Окрім того прибуток розраховують від інвестиційної, фінансової та надзвичайної діяльності.

На прибуток підприємства впливають різноманітні фактори, які можна розподілити на дві великі групи: зовнішні та внутрішні. До основних зовнішніх факторів належать природні умови, державне регулювання цін, тарифів, відсотків, податкових та кредитних ставок, вартість послуг інших галузей

національної економіки (електроенергії, паливо-мастильних матеріалів, транспортні послуги, послуги зв'язку). Ці фактори не залежать від діяльності підприємства, але суттєво впливають на його прибуток. До основних внутрішніх факторів відносять рівень витрат, матеріало-технічна база, продуктивність праці, поточні зобов'язання, капіталозабезпеченість, виробничі запаси та капіталоозброність.

Проаналізувавши динаміку прибутку протягом останніх 5 років 42 сільськогосподарських підприємств Уманського, Христинівського та Маньківського районів Черкаської області, які складають повну фінансову звітність, встановлено, що найбільший прибуток становить – 61631,0 у сільськогосподарському підприємстві, яке займається рослинництвом, зокрема вирощуванням зернових та зернобобових. А найменший розмір прибутку – 7 тис.грн у сільськогосподарському підприємстві, яке займається вирощуванням зернових та ВРХ, і має більші матеріальні затрати порівняно з аналогічними сільськогосподарськими підприємствами. Під час дослідження виявлено, що розмір площі не впливає на прибуток.

Дослідивши вплив факторів на прибуток сільськогосподарських підприємств за допомогою кореляційно-регресійного аналізу маємо матрицю парних коефіцієнтів кореляції:

1. Кореляційна матриця

Змінні	Виробничі запаси	Поточні зобов'язання	Капітало-озброність	Капітало-забезпеченість	Чистий прибуток
Виробничі запаси	1				
Поточні зобов'язання	0,435	1			
Капіталоозброність	-0,091	-0,069	1		
Капіталозабезпеченість	-0,088	0,071	0,260	1	
Чистий прибуток	0,371	0,543	-0,094	0,186	1

Кореляційний зв'язок між ознаками X та Y записується у вигляді рівняння кореляційного зв'язку, або рівняння регресії. Для використання такого методу аналізу використовують множинну лінійну регресію. Параметри рівняння прямої визначаються методом найменших квадратів, основною умовою якого є мінімізація суми квадратів відхилень фактичних значень результативної ознаки від теоретичних.

У нашому випадку рівняння регресії має вигляд:

$$Y = -1464,117 + X_1 0,348 + X_2 0,188 - X_3 3,183 + 2,87X_4$$

Економічний зміст часткових коефіцієнтів регресії полягає у наступному:

- а) при збільшенні вартості виробничих запасів на 1 тис.грн прибуток буде збільшуватися в середньому на 35 грн при незмінних інших регресорах;
- б) при збільшенні поточних зобов'язань на 1 тис.грн прибуток буде

збільшуватися в середньому на 188 грн при незмінних інших регресорах;

в) при збільшенні капіталоозброєності на 1 тис.грн прибуток в середньому зменшиться на 3183 грн при незмінних інших регресорах;

г) при збільшенні капіталозабезпеченості на 1 тис.грн прибуток в середньому збільшиться на 2870 грн.

Визначимо значимість зв'язку між ознаками. Значимість зв'язку – це оцінка відхилення вибіркових змінних від своїх значень у генеральній сукупності за допомогою статистичних критеріїв. Оцінка значимості зв'язку здійснюється з використанням F-критерію Фішера: $F_{\text{розрах.}} = 5,09$.

Ступені свободи визначають за формулами:

$$v_1 = k; \quad (1)$$

$$v_2 = n - (k+1), \quad (2)$$

де k – число незалежних змінних; n – розмір вибірки.

$$v_1 = 7, v_2 = 42 - (3+1) = 38.$$

З таблиці F – розподілу знаходимо критичне значення: $F_{\text{табл.}} = 1,002$.

$F_{\text{розрах.}} = 5,09 > F_{\text{табл.}} = 1,002$. Тому одержане регресійне рівняння корисне й може бути використане для обґрунтованих оцінок та прогнозів значень чистого прибутку залежно від очікуваних значень незалежних факторів.

Висновки. Під час проведеного дослідження нами зроблено короткий огляд еволюції економічної думки щодо розуміння суті прибутку у декількох визначальних працях історії економічної теорії. Залежно від сфери економічної діяльності, яка переважала в тому чи іншому періоді, підходи до розуміння суті прибутку змінювалися. Існує багато підходів щодо визначення прибутку, існують випадки ототожнення прибутку з доходом, але майже у всіх поняттях використовується єдиний підхід, який полягає в тому, що прибуток – це частина доходу, яка залишається після вирахування всіх витрат діяльності та податків.

Найбільший прибуток серед досліджуваних сільськогосподарських підприємств отримано в розмірі – 61631 тис.грн, а найменший – 7 тис.грн. На фактичне значення чистого прибутку сільськогосподарського підприємства впливає ряд факторів, зокрема виробничі запаси (при збільшенні вартості виробничих запасів на 1 тис.грн прибуток змінюється в середньому на 35 грн, при незмінних інших регресорах), капіталозабезпеченість (при збільшенні капіталозабезпеченості на 1 тис.грн прибуток в середньому зміниться на 2870 грн), поточні зобов'язання, капіталоозброєність, матеріальні витрати, які характеризуються прямим зв'язком (коефіцієнт кореляції коливається в межах 0,071 – 0,543). Значимість зв'язку ($F_{\text{розрах.}} > F_{\text{табл.}}$) є достовірною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бланк И. А. Управление прибылью. — 2-е изд., расш. и доп. / И. А. Бланк. — К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. — 752 с.
2. Бойчик І.М. Економіка підприємства: Навч. посіб. — К.: Атіка, 2004. — 480 с.
3. Васильєв С. В. Словник економічних термінів / С. В. Васильєв,

- Н. В. Бондарчук, А. П. Макаренко та ін. — Дніпропетровськ: ДДАУ, 2005 – 192 с.
4. Греченко Ю. А. До питання про визначення показників прибутку (на прикладі сільськогосподарських підприємств) / Ю. А. Греченко // Вісник ХНАУ. Серія «Економіка АПК і природокористування». — 2009. — №10. — С. 212 – 220.
 5. Дмитриченко Л.И. История экономической учений: Учебное пособие. — Донецк: «КИТИС», Дон Гу, 1999. — 452с.
 6. Економічна енциклопедія: У трьох томах, т.2 / За ред. С.В. Мочерний та ін. — К.: Вид. центр «Академія», 2002. — 952 с.
 7. Коноплицький В. А. Економічний словник. Тлумачно-термінологічний / В. А. Коноплицький, Г. І. Філіна. — К.: КНТ, 2007. — 580 с.
 8. Корнійчук Л. Я. Історія економічних учень: Підручник / Корнійчук Л. Я., Татаренко Н. О., Поручник А. М. — К.: КНЕУ, 1999. — 564 с.
 9. Мазаракі А.А. Економіка торговельного підприємства: підручник для вузів / Мазаракі А.А., Ушакова Н.М., Ліготенко Л.О. ; під ред. проф. Н.М. Ушакової. — К.: Хрещатик, 1999. — 800 с.
 10. Моляков Д.С. Теория финансов предприятий: учебное пособие. — М.: Финансы и статистика, 2002. — 199 с.
 11. Наумчик А.А. Механизм экономического стимулирования заготовительной деятельности потребительской кооперации. — Минск: Белорусская наука. — 2001. — 155с.
 12. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств: підручник / А.М. Поддєрьогін, Л.Д. Буряк, Г.Г. Нам. — К.: КНЕУ, 2000. — 460 с.
 13. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: Підручник / С.Ф.Покропивний – К.: КНЕУ, 2006. — 583 с.
 14. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати» від 31.03.1999 № 87 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0397-99>
 15. Стецюк П.А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами: [монографія] / П.А. Стецюк. — К. ННЦ ІАЕ, 2009. — 370 с.
 16. Фінансовий словник-довідник / М.Я. Дем'яненко, Ю.Я. Лузан, П.Т. Саблук, В.М. Скупий та ін.; М.Я. Дем'яненка. — К.: ІАЕ УААН, 2003. — 555 с.
 17. Шваб Л.І. Економіка підприємства: навчальний посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / Л.І. Шваб — К.: Каравела, 2005. — 568 с.

Одержано 29.10.12

В ходе проведенного исследования нами сделан краткий обзор эволюции экономической мысли относительно понимания сути прибыли в нескольких определяющих трудах истории экономической теории. На ранних этапах развития экономики понятие прибыль заменялось термином «выгода», «польза», которые образовывались преимущественно в процессе обмен.

Ключевые слова: доход, прибыль, факторы влияния, собственные финансовые ресурсы, корреляционно-регрессионный анализ.

As a part of the study the review of economic theory evolution as to the understanding of the essence of profit was undertaken. At an early development stage of economy the notion of profit was replaced by the terms “benefit” or “gain” which were formed primarily in the exchange process.

Key words: income, profit, impact factors, own financial resources, correlation and regression analysis.

УДК 658.153

ОЦІНКА ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

І.А. БЕРЖАНІР, кандидат економічних наук

У статті досліджено економічну сутність понять „ліквідність” та „платоспроможність”. Проаналізовано показники платоспроможності і ліквідності підприємств України, досліджено чинники, що спричинили їх зміни, та запропоновано напрями їх покращення.

Платоспроможність та ліквідність підприємства є невід’ємними поняттями ринкової економіки. Кожен суб’єкт господарювання прагне підтримувати стійкий фінансовий стан, абсолютну ліквідність та платоспроможність. Головною проблемою ефективного функціонування підприємств України сьогодні є відсутність такої комплексної оцінки платоспроможності та ліквідності, яка б дійсно давала можливість керівництву підприємства виявляти слабкі місця та приймати правильні управлінські рішення.

Значний вклад в розробку методологічних і методичних аспектів оцінки ліквідності та платоспроможності підприємств внесли вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти: М. Білик, І. Бланк, В. Забродський, В. Ковальов, М. Коробов, Л. Лахтіонова, Є. Мних, В. Негашев, М. Родіонова, Г. Савицька та інші вчені. Однак незважаючи на глибину проведених досліджень, недостатньо вивченими залишаються питання співвідношення ліквідності та платоспроможності з іншими характеристиками фінансового стану підприємства.

Метою статті є дослідження економічної сутності понять „ліквідність” та „платоспроможність”, оцінка ліквідності та платоспроможності підприємств України та визначення напрямів їх покращення.

Методика досліджень. Методологічною основою дослідження є фундаментальні основи економічної теорії, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, законодавчі та нормативні акти України щодо